

МЕСТОТО НА ГРАЃАНСКОТО ПРОЦЕСНО ПРАВО ВО
СИСТЕМОТ НА ПРАВОТО НИЗ ПРИЗМАТА НА ФИЛОЗОФСКИТЕ ПРИСТАПИ
ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА ПРАВОТО

Апстракт: Граѓанското процесно право се издвои во самостојна научна дисциплина затоа што доби посебно место и функција во системот на правото. За ова најзаслужни се правните школи на цивилистиката и процесуалистиката кои понудија различни решенија за конектирање на граѓанското процесно право со филозофските пристапи за проучување на правото. Токму поради ова предмет на анализа на овој труд е пронаоѓање на местото на граѓанското процесно право во системот на правото низ призмата на различните филозофски пристапи за проучување на правото.

Клучни зборови: природно-правен пристап, чист формалистичко-позитивистички пристап, јуспозитивистички (догматски) пристап, формалистичко позитивистички социолошко фактицистички пристап, реалистичко аналитички позитивистички пристап, школи на процесната наука

GJORGIEVA DIJANA⁴
STOILEVA ZORICA⁵
GJORGIOSKA EMILIJA⁶

THE PLACE OF CIVIL PROCEDURE LAW IN THE SYSTEM OF
LAW THROUGH THE PRISM OF THE PHILOSOPHICAL APPROACHES
TOWARDS THE STUDY OF LAW

Abstract: The civil procedural law stood out as an independent scientific discipline because it gained a special place and function in the legal system. This position of the civil procedural law was gained through the specific role of the law schools of civil and procedural law which offered various solutions that connected civil procedural law with philosophical approaches towards the study of law. Precisely because of this, the subject of analysis of this paper is finding the place of civil procedural law in the legal system through the prism of different philosophical approaches towards the study of law.

Keywords: natural-legal approach, pure formalist-positivist approach, positivist (dogmatic) approach, formalist positivist sociological-facticist approach, realistic-analytical positivist approach, schools of process science

¹ Доктор по граѓанско право, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.

² Докторант по граѓанско право, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.

³ Доктор по граѓанско право и насловен доцент на Универзитетот Св. Климент Охридски – Битола, Економскиот факултет во Прилеп.

⁴ Phd at the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Law Iustinianus in Skopje.

⁵ Ph. D student at the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Law Iustinianus Primus Primus in Skopje.

⁶ Phd, Assistant Professor at the Ss. Climent Ohridski University in Bitola, Faculty of Economics in Prilep.

1. ВОВЕД

За да може да се пронајде местото на граѓанското процесно право во системот на правото, граѓанското процесно право мора да се конектира со филозофските пристапи за проучување на правото. Ова затоа што филозофијата на правото е базата на правната догматика во civil law системот, а релативно ограничено и на реалистичката наука на common law системот. Дека ова е така потврдува следнава шема која го покажува односот помеѓу филозофските пристапи за проучувањето на правото и школите на цивилистиката и процесуалистиката кои го објаснуваат местото на граѓанското процесно право во системот на правото. Ова е така поради ноторната врска која постои помеѓу правото и правото на правната заштита во граѓанската постапка.

Табела. 1 - Односот помеѓу филозофските пристапи за проучувањето на правото и школите на цивилистиката и процесуалистиката

Table 1. - The Relationship Between Philosophical Approaches to the Study of Law and the Schools of Civilization and Proceduralism

филозофски пристапи за проучување на правото philosophical approaches to the study of law	школи на цивилистиката и процесуалистиката за објаснување на местото на граѓанското процесно право во системот на правото schools of civil and procedural studies that explain the place of civil procedural law in the legal system
природно-правен пристап natural-legal approach	римска, средновековна, пандектна и неопандектна школа Roman, medieval, Pandekt and non-Pandekt school
чист формалистичко-позитивистички пристап a purely formalist-positivist approach	виенска школа, школа на законски процедурализам и релативно ограничено школа на неспецијализиран научен процесуализам Viennese school, school of legal proceduralism and relatively limited school of non-specialized scientific proceduralism
јуспозитивистички (догматски) пристап a positivist (dogmatic) approach	германска школа за специјализиран научен процесуализам German School of Specialized Scientific Procedure
формалистичко позитивистички социолошко фактицистички пристап formalist positivist sociological factualist approach	школа за неспецијализиран научен процесуализам school of non-specialized scientific proceduralism
реалистичко аналитички позитивистички пристап realistic analytical positivist approach	школа за правен реализам на common law системот и школа за правен реализам на скандинавскиот процесен круг на civil law системот school of legal realism of the common law system and school of law realism of the Scandinavian process circle of the civil law system

1. Местото на граѓанското процесно право во природно-правниот (јуснатуралистичкиот) пристап за проучување на правото.

Природно-правниот пристап е најстара филозофска позиција за проучување на правото која преку грчкото, римското, средновековното и „римското право на германскиот народ“ ќе се инфилтрира во Пандектната школа.⁷

⁷ Модерни варијанти на овој пристап се присутни и во XXI век. Тоа се учења според кои субјективното право е човеково право. Имено ако субјективното право е човеково право одново се фундаираат правото и моралот и на овој начин создава аверзија кон јуспозитивизмот и враќање на јуснатурализмот.

Според овој пристап темелната правна одредба потекнува од природата и не може да се менува со волја на законодавецот (природното право е супериорно *vis-à-vis* позитивното⁸). Правото е збир на непроменливи, објективни и вечни права на човеково однесување. Природното право е систем кој постои надвор, над луѓето и општеството. Дел од овој систем се и субјективните права како природни права кој целината (космосот, Бог, природата) му ги дава на поединецот.

Субјективното право му припаѓа на човекот по законите на природата и затоа во случај на повреда на субјективното право од него извира правото на тужба како посебно конкретно овластување кое без субјективното право нема егзистентност и смисла (римски и пандектен монизам). Ова затоа што правото е поврзано со моралот, а не со правна норма и како такво се условува во вредноста да се најде идеалното право. Кога ќе се најде идеалното право тоа ќе стане закон (идеолошки правен позитивизам).

Природно-правниот пристап за проучување на правото тргнувајќи од тезата дека тужбата е дел, додаток или својство на субјективното право ќе триумфира во состојба граѓанската постапка речиси дваесет и седум века научно да егзистира во приватното право, а граѓанското процесно право да биде вовлечено во науката на граѓанското материјално право.⁹ Ова затоа што јуснатуралистичко сфаќање го потенцира содржинскиот, а целосно занемарува процесниот и формалниот аспект на правото при реализацијата на правниот поредок. Токму поради ова според природно-правниот пристап за проучување на правото граѓанското процесно право нема сопствена научна егзистенција, а одовде ниту посебно место во системот на правото. Станува збор за догматска позиција која ќе доминира сè до средината на XIX век кога Оскар Билон во 1868 година ќе го објави делото „Учење за процесните претпоставки и процесните приговори“ со кое за прв пат ќе докаже дека граѓанската постапка не е приватно-правен туку јавно-правен однос, по што граѓанското процесно право ќе биде извлечено од теренот на граѓанското материјално право.

2. МЕСТОТО НА ГРАЃАНСКОТО ПРОЦЕСНО ПРАВО ВО ЧИСТИОТ ФОРМАЛИСТИЧКО ПОЗИТИВИСТИЧКИ ПРИСТАП ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА ПРАВОТО

Чисто формалистичкиот позитивистички пристап за проучување на правото е прв пристап за објаснување на правото кој конститутивниот елемент на правото од материјата ќе го помести кон формата во времето на криза на либералниот и социјалниот државен модел односно во услови на доминирање на империјализмот.¹⁰

Според овој пристап правото е заповед на суверенитетот или присилна норма, нешто конечно, а не нешто провизорно, нешто што треба да го легитимира и лимитира државното право. Правото како норма која ја санкционира државата е *ius positum* – поставено (позитивно) право на државниот авторитет и како такво треба да се ослободи од сите метафизички концепти (јуснатурализмот). Оттука правото е само форма, а не и содржина затоа што *auctoritas facit legem* и како такво целосно е одделено од моралот.

Со оглед на фактот што правото е норма правната теорија е теорија за нормите – теорија за објективното право, па одовде субјективното се сведува на објективно право. На овој начин тежиштето се поместува од изгледот кон погледот на правото, од содржината кон формата на правото затоа што содржината на правото е метафизика и секој може да ја толкува поинаку (не е право *strictu sensu*).

⁸ Во природно-правниот пристап за проучување на правото природното право е над позитивното право, но не и исклучивост. Ова го потврдува седмото поглавје од V книга од Никомаховата етика на Аристотел каде стои: „Во цивилната правда еден дел е природата, а другиот дел е законски“.

⁹ Ова и не треба да изненадува затоа што така се мислело, бранело, расправало, верувало и пишувало. Всушност и самиот Savigny вели дека „државата (мисли на либералната!) не треба да има одлучувачка улога во креирањето на правото, но дека треба правата да ги штити“. На овој начин правото на правната заштита во граѓанската постапка ќе го зароби во субјективното право, а на постапката ќе гледа како на државна форма за заштита на субјективните права. Savigny F. (1879) *Sistema del derecho romano actual (traducido del alemán por Ch. Guenoux)*, Tomo IV, Gongora y Compañía Editores, Madrid, 9-10.

¹⁰ Во контекст на ова Bentam ќе каже: „правото не се базира на природното право туку на обичната заповед која ја изрекува волјата на авторитетот“, Kelsen во своето учење за чистата теорија за правото ќе предупреди дека не е важно дали нормата е добра или лоша туку дали важи затоа што важењето е постоење на нормата, Ostin преку императивната теорија за правото ќе потенцира дека правото е заповед на суверенитетот поткрепена со санкција, а Hart ќе ја истакне извесноста кон која мора да води правниот формализам и небулозноста на поимот „содржинска исправност на нормата“ затоа што овозможува институционализација на законска неправда.

Овој радикален чисто формалистички поглед кон правото нема да остане без рефлексии врз граѓанското процесно право и местото на граѓанското процесно право во системот на правото. Вистински доказ за ова е фактот што чисто формалистичкиот позитивистички пристап за проучување на правото е прв атак на јуснатуралистичката позиција дека тужбата е содржана во субјективното право. Ова е затоа што според овој пристап за проучување на правото процесот постои пред правото, објективното право има примат над субјективното право и постои условеност на индивидуалните правни позиции со судските одлуки.

Се чини токму овие догматски движења ќе предизвикаат „научно будење“ и објаснување на тужбата надвор од концептот за субјективното право – во објективното право, каде граѓанското процесно право ќе започне да се проучува само од формален и процесен аспект тесно поврзано со теоријата за парницата како јавно правен однос.

Сепак проучувањето на граѓанското процесно право само од чисто формален аспект во себе крие една потенцијална опасност. Имено, ако граѓанското процесно право се оддели од граѓанското материјално право до точка на исклучивост тоа многу лесно може да исполитизира и во конкретната идеологија на државата да најде смисла. Со самото ова и правната заштита во граѓанската постапка може да добие некои атипични цели, цели кои ја искривуваат идејата за заштита на граѓанските субјективни права.¹¹ Дека ова е така, вистински доказ егземплярно е националсоцијализмот. Ова затоа што националсоцијализмот ќе ја радикализира официјалната максима сведувајќи ја волјата на поединецот да бара правна заштита на ирелевантна категорија ставена под апсолутна контрола на државата.

Чисто формалистичкиот позитивистички пристап за проучување на правото тргнувајќи од тезата дека процесот постои пред правото и дека објективното право има примат над субјективното право науката за граѓанското процесно право ќе ја вовлече во објективното право целосно одделувајќи ја од теренот на приватното право.¹² Ова затоа што чисто формалистичкиот позитивистички пристап за проучување на правото го потенцира формалниот, а целосно занемарува содржинскиот аспект на правото при реализацијата на правниот поредок. Токму поради ова во овој пристап за проучување на правото граѓанското процесно право нема никаква конекција со граѓанското материјално право затоа што граѓанското материјално право е метафизички концепт кој реално не постои, односно затоа што граѓанското материјално право е дух без материја, дел, сегмент на објективното право. Доказ за чисто формалистичкиот позитивистички пристап за проучување на правото се учењата на виенска школа, школата на законски процедурализам и релативно ограничено школата на неспецијализиран научен процесуализам за местото на граѓанското процесно право во системот на правото.

3. МЕСТОТО НА ГРАЃАНСКОТО ПРОЦЕСНО ПРАВО ВО ЈУСПОЗИТИВИСТИЧКИОТ (ДОГМАТСКИ) ПРИСТАП ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА ПРАВОТО

За разлика од природно-правниот пристап за проучување на правото во кој тужбата е сегмент на субјективното право во јуспозитивистичкиот (догматски) пристап за проучување на правото, правото ќе започне да се идентификува со државното (национално) право односно со правото кое се наоѓа во државните норми. Ова затоа што финален продукт на догматиката ќе биде националниот закон. На овој начин правото ќе започне да се објаснува како реална појава¹³, а државата ќе биде обврзана да дава заштита на правата. Со рационализацијата на правото (правото не е повеќе над искусвена туку реална појава) тужбата ќе се конектира со јавното право извлекувајќи се од концептот за граѓанските субјективни права и добивајќи функција да ги штити.¹⁴ Ова ќе се случи затоа што догматскиот јуспозитивизам нема тотално да ја раскине

¹¹ Сепак модерните процесуалистички апстрактни теории покажуваат дека дематеријализацијата на процесното право не нужно мора да води кон атипични цели на процесниот феномен. Ова го докажуваат преку „процесниот гарантизам“ односно конектирањето на процесното право со Уставот. Повеќе кај: Carlos Matheaus L., Rueda Fernandez Silvia C. (2012) *Las garantías del proceso civil en el contexto del estado constitucional de derecho*, Lima.

¹² Ова и не треба да изненадува затоа што така се мислело, бранело, расправало, верувало и пишувало. Всушност и самиот Savigny вели дека „државата (мисли на либералната!) не треба да има одлучувачка улога во креирањето на правото, но дека треба правата да ги штити“. На овој начин правото на правната заштита во граѓанската постапка ќе го зароби во субјективното право, а на постапката ќе гледа како на државна форма за заштита на субјективните права.

¹³ Државната власт се воспоставува, организира и ограничува со позитивното право.

¹⁴ Конкретните теории за правната природа на правото на правната заштита во граѓанската постапка настануваат во пресекот на концепцијата за правото на империјалистичката држава на концепцијата за правото на либералната држава односно со пресекот на апстрактните публицистички теории на пандектните монистички теории и фузијата на

врската со јуснатурализмот. Имено, догматскиот јуспозитивизам ќе продолжи да верува дека природното право е збир на *dictamina rectae rationis* и дека ја дава содржината на регулацијата и како такво е база на позитивниот правен поредок (Kant, Jellinek). Поради ова она што се менува во догматскиот јуспозитивизам не е содржината на правото, туку различните форми кои служат за остварување на природното право.

На овој начин догматскиот јуспозитивизам иако граѓанското процесно право ќе продолжи да го проучува од содржински аспект на граѓанското процесно ќе му даде и една нова „процесуалистичка“ димензија – објаснувајќи ја тужбата како предпроцесно право на правна заштита со одредена содржина насочена кон државата. Врз база на оваа позиција граѓанското процесно право ќе добие посебна функција во системот на државното право – да го штити граѓанското материјално право. Ова ќе се случи затоа што догматскиот позитивизам ќе се обиде да ги конектира (и сèуште се обидува!) содржинската и формалната страна на правото, ставајќи го акцентот на првата. Се чини токму поради ова само ако се тргне догматско позитивистички при објаснувањето на правото може да се гледа на тужбата како на јавно право кое посредно ги штити граѓанските субјективни права. Ова е затоа што догматскиот јуспозитивизам прави разлика меѓу нормативен и фактички правен поредок, а не разлика меѓу уставен, процесен и материјално-правен поредок како што прифаќа чисто формалистичкиот позитивистички пристап за проучување на правото.

Догматскиот јуспозитивизам откако тужбата низ „јуриспруденцијата на концепти за субјективните права“ ќе ја оддели од субјективното право ќе ја придвижи од теренот на приватното кон теренот на јавното право. Ова ќе се случи непланирано и *per se* ќе биде првиот услов за научна самостојност на граѓанското процесно право.

Граѓанското процесно право ќе започне да се гради како самостојна научна дисциплина во услови на вистинска експанзија и специјализираност на материјалното право. Токму поради ова ќе добие функција да штити точно одредена зона на материјалното право – граѓанското материјално право.¹⁵ На овој начин во германскиот процесен круг на *civil law* системот ќе бидат поставени основите на специјализираниот научен процесуализам.

Основната функција која ќе ја добие граѓанското процесно право во системот на правото ќе биде заштита на граѓанските субјективни права во граѓанската постапка.¹⁶ Со самото тоа што „правото на правната заштита во граѓанската постапка во теоријата за правозащитното барање (како надградба на теоријата за материјално правниот публицизам) доби функција да ги штити субјективните права“¹⁷, граѓанското процесно право стана инструментално право, односно право кое е субординирано на материјалното право.¹⁸ На овој начин граѓанското процесно право иако се издвои во самостојна научна дисциплина, функционално засекогаш се поврза со граѓанското материјално право.

Функционалното единство помеѓу граѓанското процесно и граѓанското материјално право се објаснува преку илустрацијата за внатрешната дијалектика на правото: граѓанското материјално право зависи од граѓанското процесно право поради врската меѓу процесното право и државната принуда (нормативна врска) додека граѓанското процесно право е условено од граѓанското материјално право затоа што тоа му дава смисла и цел. Освен тоа граѓанското материјално право е *ratio* за постоење на граѓанското процесно право кое не постои *per se*, а граѓанското процесно право е силата на граѓанското материјално право кое без него би било едно тотално обезоружено право. Од овде граѓанското процесно право треба да овозможи нормално остварување на граѓанско правните односи дејствувајќи превентивно и создавајќи ред во материјално-правните односи (општествена зависност) и како такво мора да се приспособи кон содржината и правниот

научното со законското право. Ова се поврзува со “годината на трите цареви” (1888 година), година во која прускиот цар Wilhelm II ќе одлучи царот да нема факултативна улога во правото (креирањето на правото) туку да ги штити правата на поединецот. Се чини токму поттикнати од ова многу германски процесуалисти ќе веруваат дека државата има обврска да даде правна заштита со одредена содржина.

¹⁵ Поради оваа почетна позиција не може процесното право целосно да се оддели од материјалното право и не може да се достигне идеалот на латиноамериканските држави за чиста процесна наука. Ова е така затоа што процесното право не постои *per se* туку постои во интерес на материјалното право. Guerra Filho W.S. (1998) *Sobre la dimensión jusfilosófica del proceso*, Universidad de Alicante, Alicante, 179.

¹⁶ Станковић Г. (2010) *Граѓанско процесно право, Парнично процесно право (прва свеска)*, Правни факултет Ниш, Ниш, 8.

¹⁷ Dorantes T. L. (1980) *Teorías acerca de la naturaleza de la acción procesal*, Revista de la Facultad de Derecho de la Unam, Unam, 793.

¹⁸ Monroy G. J. (1996) *Introducción Al Proceso Civil, Tomo 1*, Lima, 61.

режим на заштитените материјални права според степенот на општествената важност. Ова е сосема логично и оправдано затоа што е илузорно за секое субјективно право да постои посебен пат за правна заштита во граѓанската постапка. Освен тоа граѓанското процесно право мора континуирано да го следи усложнувањето на граѓанско правните односи и како такво секогаш навремено треба да е подготвено да реагира заради заштита на граѓанските субјективни права и интереси. Поради ова „граѓанското процесно право мора да се креира како добро сошиено платно кое ја покрива секоја гранка на граѓанското материјалното право.“¹⁹ На овој начин во системот на правото граѓанското процесно право стана заштитничко право на граѓанското материјално право.²⁰

4. МЕСТОТО НА ГРАЃАНСКОТО ПРОЦЕСНО ПРАВО ВО ФОРМАЛИСТИЧКО ПОЗИТИВИСТИЧКИОТ СОЦИОЛОШКО ФАКТИЦИСТИЧКИ ПРИСТАП ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА ПРАВОТО

Формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото е посебен пристап за проучување на правото според кој не постои повластена материја. Според ова сфаќање правото не се заснова на друго право што претпоставува еден процес *ad infinitum* туку на факт (историски факт без да се навлезе во неговата етичка легитимација, јуснатуралистичката втемеленост!) односно на принципот на ефикасност (одовде социолошко фактицистички пристап). Оттука она што го прави еден збир на правни однесувања во одредено општество правен поредок не е постоењето на должноста за послушност на поединецот на тоа општество врз база на еден позитивен закон туку фактот, обичниот факт историски докажан дека на тој поредок вообичаено му се покоруваат поголем број субјекти на кои се однесува. Поради ова секое однесување може да биде содржина на правната норма. Она што го прави едно правило на однесување правна норма не е содржината туку начинот на неговото создавање и извршување. На овој начин нормата се претвора во научна хипотеза при што кај неа не се отвора проблемот за важење на правото затоа што постоењето на оваа норма може да се прифати само ако се констатира нејзината ефикасност. Токму поради ова важечките закони мора да се почитуваат безусловно односно независно од нивната содржина затоа што праведноста се сведува на важење. Праведноста се сведува на важење затоа што се претпоставува дека законите се праведни поради самиот факт што се важечки (формалистичкиот позитивистички пристап за проучување на правото во овој дел е идеологија за правичност).

На овој начин формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото води кон чисто инструментално сфаќање за правото, сфаќање според кое правото не е регулирана материја туку збир на постапки со кои било кој збир на човекови однесувања може да се заштити против прекршувачот. Со самото ова се прави разлика меѓу она што е право од она што не е право (не разлика меѓу правото како што е и какво што треба да биде!) уште пред да се воспостават оние техники на државата од кои се состои државата ако државата се разбере како апарат за монополизација на сила во одредена општествена група (рационалистички јуснатурализам). На овој начин ова учење за правото станува вистински антипод на јуснатурализмот кој го промовираше материјалното сфаќање за правото. Со самото ова позитивното право, а не природното право станува предмет на проучување на правната наука.²¹

¹⁹ Сталев Ж. (1994) *Българско граѓанско процесуално право*, Св. Климент Охридски, Софија, 70.

²⁰ Во контекст на ова Јаневски и Зороска-Камиловска со право потенцираат: „Граѓанското процесно право ги опфаќа правните норми со кои се уредува начинот на заштитата и остварувањето на граѓанските субјективни права кои се признаени и стекнати според правилата на материјалното право... Со нормите на граѓанското процесно право не се создаваат нови субјективни права...“ Јаневски А., Зороска Камилевска Т. (2009) *Граѓанско процесно право, Книга прва – Парнично право*, Правен факултет Јустинијан Први - Скопје, Скопје, *op.cit.*, 38.

²¹ Ова во суштина докажува дека и формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото се поврзува со јуснатурализмот преку принципот на ефикасност. Јуснатурализмот во формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото е спротиставување на една етика за праведност на друга етика на строга реалност (*dura lex sed lex*). На овој начин повторно се отвора прашањето за разлика меѓу правото и неправото без да се земе во предвид содржината на правните правила и тоа само од аспект на постапката, а поретко и целно (праведност, мир). Оттука не треба да изненадува тоа што во некои варијанти на процесуалистичките апстрактни теории правото на правната заштита се објаснува како уставно право затоа што јуснатурализмот во формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото го отвора прашањето за вредносно дефинирање на правото. На овој начин правото веќе не е факт туку нешто што остварува една вредност.

Со оглед на фактот што идејната основа на формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото е дека важечкиот закон треба да се применува безусловно без оглед на содржината се прави еден огромен јаз меѓу формата и содржината на правото затоа што правото радикално се поместува од материјализмот кон инструментализмот. Ова затоа што формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото не признава повласени материји. Оттука процесното (граѓанско) право не е инструмент за остварување на материјалното (граѓанско) право (како повластено право), туку право кое има иста вредност и важност во системот на правото како и материјалното право (кое е целосно одделено од него) преку процесниот гарантизам. Оттука во духот на формалистичко позитивистичкиот социолошко фактицистички пристап за проучување на правото е правото и тужбата треба да се проучува само од формален процесен, но не и од содржински процесен аспект, а граѓанската постапка во општиот концепт за процес. Во вакви услови и науката за граѓанското процесно право е само сегмент дел на чистата процесна наука.

5. МЕСТОТО НА ГРАЃАНСКОТО ПРОЦЕСНО ПРАВО ВО РЕАЛИСТИЧКО АНАЛИТИЧКО ПОЗИТИВИСТИЧКИОТ ПРИСТАП ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА ПРАВОТО

Реалистичко аналитичко позитивистичкиот пристап за проучување на правото е обележје на common law системот и скандинавскиот процесен круг на civil law системот. Според овој пристап правото не е ниту метафизички (апстрактни норми, вредности...) ниту логичко-формалистички систем, туку збир на факти од одреден вид. Правото е прагматична појава која се менува низ судската практика односно објективно и емпириско проучување на живата и актуелна реалност (Holms) или збир на појави кои ги покажуваат односите на реалните сили и вистинската положба на луѓето и групите во општествената реалност (Hägerström). Правото е однесување на судијата, а правната наука збир на техники со кои се предвидува тоа однесување. За поединецот правото е и правило за граѓанско однесување воспоставено низ судската практика или наредба пропишана од суверенитетот. Со оглед на фактот што правото се гради не кажувајќи однапред што е право туку говорејќи што е неправо тоа е чиста реалност, а не некоја догма или правна норма. Поради ова нема простор за јуснатуралистички концепти и егзистентност на содржината надвор од формата на правото. Од овде материјалното право не постои надвор од постапката, а за постоење на правото на правна заштита не може да се говори како за догматски институт, туку како за реална појава (школа за правен реализам). Правото на правната заштита како реална појава е чисто емпириски институт кој треба да се реализира со намалување на административните формалности за пристап до правдата. За оваа цел во емпирииската наука мора да се конектираат правото и економијата за да се намалат трошоците за пристап и добивање на правдата. Ова може да се оствари само преку длабоки економски анализи за правото (чикашка школа за економска анализа на правото) и поедноставување и унифицирање на формите преку кои тоа се остварува во практиката.

ЗАКЛУЧОК

Граѓанското процесно право се издвои во посебна научна дисциплина во средината на XIX век. Ова се случи затоа што граѓанското процесно право доби посебно место и функција во системот на правото – да го штити граѓанското материјално право. Токму поради ова научната самостојност на граѓанското процесно право е триумф на догматскиот јуспозитивизам наспрема другите филозофски пристапи за проучување на правото кои местото на граѓанското процесно право во системот на правото го објаснуваат на еден поинаков начин игнорирајќи ја идејата за дијалектичка синтеза на процесното и материјалното право.

Користена литература:

- [1] Guerra Filho W.S. (1998) *Sobre la dimensión jusfilosófica del proceso*, Universidad de Alicante, Alicante.
- [2] Dorantes T. L. (1980) *Teorías acerca de la naturaleza de la acción procesal*, Revista de la Facultad de Derecho de la Unam, Unam.
- [3] Јаневски А., Зороска Камилоска Т. (2009) *Граѓанско процесно право, Книга прва* –

- Парнично право*, Правен факултет Јустинијан Први Скопје, Скопје.
- [4] Carlos Matheaus L., Rueda Fernandez Silvia C. (2012) *Las garantías del proceso civil en el contexto del estado constitucional de derecho*, Lima.
- [5] Monroy G. J. (1996) *Introducción Al Proceso Civil, Tomo I*, Lima.
- [6] Сталев Ж. (1994) *Българско граѓданско процесуално право*, Св. Климент Охридски, Софија.
- [7] Станковић Г. (2010) *Граѓанско процесно право, Парнично процесно право (прва свеска)*, Правни факултет Ниш, Ниш.
- [8] Savigny F. (1879) *Sistema del derecho romano actual (traducido del alemán por Ch. Guenoux)*, Tomo IV, Gongora y Compañía Editores, Madrid.